

VUODEN 2011 EDUSKUNTAVAALIEN KOKEMUKSIA

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Vaalien ajankohdan siirtäminen	1
3. Vaalien ehdokasasettelusta	2
4. Äänestysaktiivisuus	2
5. Vaalitiedotus ja äänestysaktivointi	3
5.1 Taustaa	3
5.2 Toteutetut toimet	4
6. ETYJin vaalitarkkailijat	6
7. Ennakkoäänestys	6
7.1 Kotimaan yleiset ennakkoäänestyspaikat	6
7.2 Äänestäminen laitoksissa ja kotiaänestys	7
7.3 Omaishoitajan äänestäminen kotiaänestyksen yhteydessä	8
7.4 Ennakkoäänestys ulkomailla	8
7.5 Ulkosuomalaisten äänestämisen kehittäminen	9
8. Vaalipäivän äänestys	10
8.1 Vaalipäivän äänestyspaikat	10
8.2 Pienet äänestysalueet	10
8.3 Äänestyspaikkojen esteettömyys	11
9. Vaaliviranomaisorganisaatiosta	11
9.1 Vaaliviranomaiset	11
9.2 Äänioikeusrekisterin käyttäminen äänestyspaikalla	12
9.3 Vaalilautakunnan jäsenen esteellisyydestä	12
10. Eduskuntavaaliehdokkaan vaalirahoitus	13

1. Johdanto

Suomen 36. eduskuntavaalit järjestettiin sunnuntaina 17. huhtikuuta 2011. Ennakkoäänestys järjestettiin kotimaassa 6. – 12. huhtikuuta ja ulkomailla ennakoäänestyspaikoiksi valtioneuvoston asetuksella määrätyissä edustustoissa ja niiden toimipisteissä 6. – 9. huhtikuuta.

Yleisissä vaaleissa ylimpänä vaaliviranomaisena toimii oikeusministeriö, jolla on yleisvastuu vaalien toimittamisesta. Ministeriö koordinoi vaalien valmistelutyötä ja vastaa muiden viranomaisten ohjeistamisesta. Se myös ylläpitää ja kehittää vaalitietojärjestelmää.

Tämän muistion tarkoituksena on koota yhteen vuoden 2011 eduskuntavaalien kokemuksia.

2. Vaalien ajankohdan siirtäminen

Edellisten eduskuntavaalien jälkeen vaalilakia on muutettu siten, että vuoden 2011 vaalit toimitettiin uuden lainsäädännön mukaisesti huhtikuun kolmantena sunnuntaina. Aikaisemman lain mukaan vaalit olisi toimitettu maaliskuun kolmantena sunnuntaina. Hallituksen esityksessä laiksi vaalilain muuttamisesta (HE 8/2010) todetaan, että ”Vuoden 2007 eduskuntavaalien jälkeen julkisuudessa käytiin keskustelua siitä, voitaisiinko vaalien ajankohta siirtää huhtikuuhun, jolloin sää useasti olisi otollisempi vaalikampanjointia ja erityisesti ulkona järjestettäviä vaalitilaisuuksia varten. Huhtikuussa myös vaalipäivän sää suuremmalla todennäköisyydellä olisi äänestäjien kannalta suotuisampi kuin maaliskuussa. Näillä seikoilla saattaisi olla äänestysaktiivisuutta lisäävä vaikutus.”

Maalis- ja huhtikuun keskilämpötilojen vertailu osoittaa, että huhtikuussa ehdokkaat kampanjoivat ja äänestäjät äänestivät maaliskuuta lämpimämmässä säässä. Keskilämpötila oli huhtikuun alusta vaalipäivään asti koko maassa plussan puolella. Kahdellatoista havaintoasemalla eri puolilla Suomea tehtyjen mittausten perusteella huhtikuun keskilämpötila oli 4.3 asetetta. Maaliskuussa keskilämpötila jäi koko maan osalta pakkasen puolelle. Maalis- ja huhtikuun sademäärissä ei ollut huomattavia eroja. Varsinaisena vaalipäivänä sää oli lämpimämpi koko maassa kuin mitä se olisi ollut maaliskuussa.¹ Tältä osin vaalipäivän siirtoa voidaan pitää onnistuneena ainakin tämän vuoden eduskuntavaalien näkökulmasta. Sään vaikutusta äänestysaktiivisuuden muutokseen lienee kuitenkin mahdotonta luotettavasti arvioida.

Vaalipäivän siirtämisen osalta huomiota voidaan kiinnittää myös siihen, että vaalien siirtäminen yhdistettynä pitkiin hallitusneuvotteluihin vaikutti myös seuraavan kauden budjettiesityksen valmisteluun.

---

¹ Ks. Ilmatieteen laitos, maaliskuun ja huhtikuun 2011 sää ja tilastot.

3. Vaalien ehdokasasettelusta

Vaaleissa ehdokkaita asetti yhteensä 17 puoluetta eli kaikki puolerekisteriin merkityt puolueet. Eduskuntavaaleihin osallistui kolme uutta puoluetta, muut puolueet olivat mukana myös neljä vuotta aikaisemmin. Vaaleihin osallistuvien puolueiden kokonaismäärä väheni yhdellä verrattuna edellisiin eduskuntavaaleihin.

Vaaleihin asetettiin yhteensä 2 315 ehdokasta, mikä on 311 enemmän kuin edellisissä eduskuntavaaleissa. Lähes 73 prosenttia kaikista ehdokkaista oli vuoden 2007 eduskuntavaaleissa valittujen eduskuntapuolueiden (KESK, KOK, SDP, VAS, VIHR, KD, RKP ja PS) asettamia. Yhteensä ehdokkaita tässä ryhmässä oli kaikkiaan 1 679. Muiden kuin nykyisessä eduskunnassa olevien puolueiden ehdokasmäärät vaihtelivat paljon. Eniten ehdokkaita asetti Suomen Kommunistinen Puolue (143) ja vähiten Köyhien Asialla - puolue (12). Puolueiden ulkopuolisten ehdokkaiden määrä koko maassa jäi vain 22:een.²

Ehdokkaista miehiä oli 1 412 ja naisia 903. Naisten osuus ehdokkaista oli näissä vaaleissa 39 prosenttia, mikä on vajaan prosenttiyksikön vähemmän kuin vuoden 2007 eduskuntavaaleissa.³

4. Äänestysaktiivisuus

Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa äänestysaktiivisuus nousi edellisistä eduskuntavaaleista 2,6 prosenttiyksikköä äänestysprosentin ollessa koko maan osalta 70,5 prosenttia.

Äänestysaktiivisuus oli suurinta Helsingin (75,5 %), Vaasan (73,2 %) Uudenmaan (72,9 %) ja Pirkanmaan (71,5 %) vaalipiireissä. Yksittäisistä kunnista äänestysaktiivisuus oli suurinta Kauniaisissa (85,9 %) sekä Luodossa (85,1 %) Matalinta äänestysaktiivisuus oli Ahvenanmaalla (51,1 %) sekä Itä-Suomen vaalipiireissä (65,7 – 66,5 %). Yksittäisistä kunnista äänestysaktiivisuus oli alhaisinta Ahvenanmaan Hammarlandissa (45,2 %) sekä Manner-Suomessa Juankoskella ja Kaavissa (59,2 %) sekä Hyrynsalmella (59,7 %).

Alueellisen äänestysaktiivisuuden tarkastelu osoittaa jo aikaisemmistakin vaaleista tutun ilmiön; vaalipiirin koko ja äänestysaktiivisuuden taso korreloivat melko hyvin keskenään siten, että suurimmissa vaalipiireissä äänestetään aktiivisemmin kuin pienissä vaalipiireissä. Syynä pienten vaalipiirien alhaiseen äänestysaktiivisuuteen on pidetty muun muassa sitä, että pienissä vaalipiireissä edustajanpaikkoja ja siten myös ehdokkaita on vähän, mistä johtuen kaikki äänestäjät eivät löydä itselleen sopivaa ehdokasta. Osa pienten vaalipiirien äänestäjistä on luultavasti myös tietoisia siitä, että käytännössä vain suuret puolueet voivat saada edustajanpaikkoja pienissä vaalipiireissä, jolloin oman ehdokkaan äänestäminen voi tuntua turhalta.

---

² Tilastokeskus, Ehdokkaiden asettaminen eduskuntavaaleissa 2011

³ Tilastokeskus, Eduskuntavaalit 2011, ehdokasasettelu.

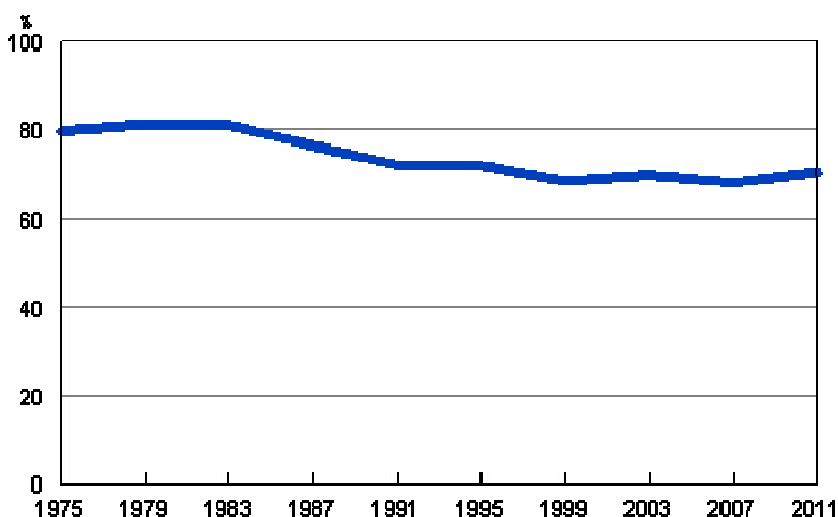
Varsinaisena vaalipäivänä käytiin hieman aktiivisemmin äänestämässä kuin ennakkoon; äänioikeuttaan käyttäneistä 55 prosenttia äänesti varsinaisena vaalipäivänä ja 45 prosenttia ennakkoon. Ennakkoon äänestäneiden osuus kaikista äänioikeuttaan käyttäneistä nousi edellisistä eduskuntavaaleista noin yhden prosenttiyksikön.

5. Vaalitiedotus ja äänestysaktiivointi

5.1 Taustaa

Valtioneuvosto teki 4.2.2010 periaatepäätöksen demokratian edistämiseksi Suomessa. Periaatepäätöksessä todetaan, että etenkin nuorille ja maahanmuuttajille suunnattua vaalitiedottamista tulisi tehostaa

Äänestysaktiivisuus on ollut pidemmällä aikavälillä laskevaa, mutta vuoden 2011 eduskuntavaalin äänestysaktiivisuus 70,5 % osoitti nousua. Pitkän aikavälin kehitys on ollut seuraavaa:

Suomessa asuvien Suomen kansalaisten äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1975 - 2011, (%) (lähde: Tilastokeskus)

Samaan aikaan on ollut havaittavissa osallistumisen polarisoitumista esimerkiksi iän suhteen.⁴

Vaaleihin ja äänestämiseen liittyvää tiedotusta haluttiin näin ollen kohdentaa erityisesti niille ryhmille, joiden osallistuminen on alhaisempaa. Tämä on tilanne varsinkin nuorten äänestäjien osalta. Suomessa ero vanhempien ja nuorempien ikäluokkien äänestysaktiivisuudessa on kansainvälisesti vertaillen suuri. Myös maahanmuuttaja-taustaisten osallistuminen on keskimääräistä alhaisempaa.

⁴ Suomessa ei säännöllisesti tilastoida äänestysaktiivisuutta eri ikäryhmissä. Iän vaikutuksesta äänestysaktiivisuuteen on kuitenkin olemassa suhteellisen paljon tutkimustietoa; ks. esim. Nuorten ääni – aikuisten uurna? Äänioikeusikäraja-ryhmän raportin (49/ 2010) lähteet.

Tarkoitus oli siten vaalitiedotusta suuntaamalla tukea osallistumisoikeuksien tasa-arvoista toteutumista eri väestöryhmien kesken. Seuraavassa kuvatut toimet oli mahdollista toteuttaa tarkoitukseen myönnetyn rahoituksen turvin.

5.2 Toteutetut toimet

Vaalit.fi

Vaalit.fi –sivusto on keskeinen vaaleihin liittyvän tiedotuksen kanava. Ennen eduskuntavaaleja sivuston visuaalinen ilme uudistettiin ja sivujen käytettävyyttä parannettiin. Vaalit.fi sivuja varten suunniteltua visuaalista ilmettä hyödynnettiin myös muussa vaalitiedotuksessa kuten televisioidussa vaalitietoiskussa. Vaalitiedotus sai tämän myötä aiempaa yhtenäisemmän ilmeen.

Vaalit.fi sivusto sisältää mm. tiedot ehdokkaista ja linkityksiä esimerkiksi puolueiden sivuille ja vaalikoneisiin. Myös vaalien tuloksia oli mahdollista seurata Vaalit.fi sivuilta. Vaalit.fi sivujen kävijämäärä oli korkea: seurannan mukaan sivuilla kävijöitä oli 564 000 vaaleja ympäröivien noin kuuden viikon aikana. Kävijämäärässä on merkittävä piikki vaalipäivänä ja myös ennakoäänestyksen aikana.

Vaalitiedot eri kielillä

Vaalit.fi sivuilla julkaistiin perustiedot vaaleista ja äänestämisestä 20 eri kielellä⁵ sekä lisäksi selkokielellä ja viittomakielellä. Tämän lisäksi yhteistyössä Näkövammaisten Keskusliiton kanssa tuotettiin eduskuntavaalien ehdokastiedot näkövammaisille soveltuvassa muodossa.

Facebook vaalit.fi

Uutena toimintamuotona näissä vaaleissa oli Vaalit.fi -Facebooksivun avaaminen osana 2011 eduskuntavaalien vaaliaktivointitoimia. Facebooksivu perustettiin perinteisen muotoista vaalit.fi -verkkosivua tukevaksi kanavaksi tarjoamaan vaalitietoa sosiaalisessa mediassa. Vaalit.fi -Facebooksivun tarkoituksena on ollut tarjota vaaleja koskevaa yleisinformaatiota sekä vaaliaiheisiä uutisia. Erityiskohderyhmäksi määriteltiin nuoret (18–25-vuotiaat).

Facebooksivulla on julkaistu vaalit.fi -verkkosivun tietosisältöjä sekä mm. Otakantaa.fi -keskustelufoorumin kansalaiskeskustelu äänestämisestä. Facebooksivulla julkaistiin Taideteollisen korkeakoulun opiskelijoiden tekemiä vaalijulisteita ja äänestämistä koskevat julkkisvideot. Lisäksi järjestettiin vaaleja ja äänestämistä koskevia reaaliaikaisia kyselytunteja. Kyselytunneilla vaaliviranomainen vastasi kansalaisten esittämiin vaaliaiheisiin kysymyksiin.

---

⁵ suomi, ruotsi, inarinsaame, koltansaame, pohjoissaame, karjala, romani sekä englanti, viro, venäjä, somali, saksa, kiina vietnam, turkki, arabia, espanja, ranska, kurdi ja albania.

Facebooksivulle liittyi vaaliaktivointikampanjan aikana 1650 fania. Kokemukset sivusta ovat olleet pääosin positiivisia, joten kampanjointia Facebookissa on tarkoitus jatkaa myös osana presidentinvaalien 2012 vaaliaktivointitoimia.

Nuorille suunnatut toimet

Ensi kertaa äänestäville nuorille lähetettiin oikeusministeriön kirje, jossa annettiin perustietoa äänestämisestä. Kirjeen liitteenä lähetettiin Allianssi ry:n laatima esite eduskuntavaaleissa äänestämisestä.

Pääosin Allianssin ja Verkkodemokratiaseuran toimesta toteutettiin eduskuntavaalin yhteyteen ajoittuvissa nuorisovaaleissa nettiäänestyksen kokeilu. Tässä yhteydessä oikeusministeriö rahoitti nuorten kokemuksia nettiäänestämisestä kartoittavan selvityksen.

Yhdessä mm. opetusministeriön kanssa valmisteltiin nuorten demokratia-aineisto kouluille. Oikeusministeri vieraili eräissä kouluissa alkuvuodesta 2011.

Vaalitutkimus

Eduskunta myönsi joulukuussa 2010 rahoituksen vuoden 2011 eduskuntavaaleja koskevalle tutkimukselle. Eduskuntavaalitutkimus toteutetaan nyt kolmatta kertaa.

Tutkimuksen keskeisinä aiheina ovat mm. ehdokasvalinta, äänestysaktiivisuus, sosiaalinen media ja vaalikampanjoinnin muutokset sekä vaalirahoitus ja vaalirahakeskustelun vaikutukset. Tutkimuksessa arvioidaan myös kannatusmittausten merkitystä sekä tasa-arvon ja edustuksellisuuden toteutumista vaaleissa.

Tutkimushankkeessa on mukana toistakymmentä tutkijaa neljästä eri yliopistosta. Hanketta koordinoi Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto ja sen johtajina toimivat dosentti Sami Borg Tampereen yliopistosta ja dosentti Kimmo Grönlund Åbo Akademista.

Muut toimet

Lisäksi käytiin keskustelua eri sidosryhmien kanssa äänestysaktiivisuutta tukevista toimenpiteistä. Oikeusministeriö järjesti toukokuussa 2010 pyöreän pöydän keskustelun, jonka aiheena oli äänestysaktiivisuuden tukeminen sekä ehdokkaiden mahdollisuus maksuttomaan näkyvyyteen. Keskusteluun osallistui mm. poliittisten puolueiden, työmarkkinajärjestöjen, tiedotusvälineiden ja muiden toimijoiden edustajia. Seminaarin johtopäätöksenä todettiin äänestysaktiivisuutta tukevien toimien olevan eri toimijoiden yhteinen huolenaihe.

Oikeusministeriö julkaisi keväällä 2010 selvityshenkilö Johanna Korhosen selvityksen ehdokkaiden maksuttomasta näkyvyydestä (Ehdokkaat esiin, OM 33/2010). Selvityksen suositusten pohjalta käytiin keskusteluja mm. Suomen Kirjastoseuran ja Suomen Kauppakeskusyhdystys ry:n kanssa ehdokkaiden näkyvyyden lisäämismahdollisuuksista.

6. ETYJin vaalitarkkailijat

Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n alaisen Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) -järjestön asiantuntijaryhmä saapui tammikuussa 2011 Suomeen selvittämään tarvetta lähettää vaalitarkkailijoita tuleviin eduskuntavaaleihin. ETYJ:n asiantuntijaryhmä vieraili arvioimassa vaaleihin valmistautumista ja tapasi siinä yhteydessä viranomaisten, poliittisten puolueiden, tiedotusvälineiden ja järjestöjen edustajia.

Asiantuntijaryhmän raportin (15.2.2011) perusteella ETYJ päätti lähettää arvioijansa Suomen eduskuntavaaleihin. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun ETYJ lähettää vaalitarkkailijansa Suomeen. Raportin mukaan kyseessä ei tulisi olemaan varsinainen laajamittainen vaalitarkkailu, vaan kevyempi asiantuntijapohjainen arviointimissio (Election Assessment Mission). Raportissa todetaan, että asiantuntijoiden tapaamat tahot tunsivat suurta luottamusta vaalien järjestämiseen, eikä siten ole tarvetta laajemmin tarkkailla itse vaalitoimitusta. Vaaliprosessia voidaan kuitenkin aina parantaa ja tässä ETYJ:n arviointimissiosta voi olla hyötyä. ETYJ ilmoitti arvioinnin kohteekseen myös uuden vaalirahoituslainsäädännön toimivuuden sekä eduskunnan ulkopuolisten puolueiden näkyvyyden mediassa.

Huhtikuun alussa ETYJ:n vaalitarkkailijat saapuivat Suomeen. ETYJ:n delegaatio koostui kahdeksasta vaalitarkkailijasta, jotka edustivat eri ETYJ-maiden kansalaisuuksia. Tarkkailijaryhmä tapasi oikeusministeriön edustajia heti tarkkailumission alussa ja toisen kerran varsinaisen vaalipäivän jälkeen ennen kuin ryhmä poistui maasta. Vaalitarkkailijoille toimitettiin heidän pyynnöstään muun muassa oikeusministeriön vaaliohjeet ja VAT-ohjeet, vaalien tiedotukseen liittyvää materiaalia sekä englanninkielisiä versioita lainsäädännöstä.

Vaalitarkkailijat toimivat Suomessa täysin itsenäisesti omien toimintaperiaatteidensa mukaisesti eikä oikeusministeriöllä ollut tarkkailijoiden toimintaan liittyvissä käytännön järjestelyissä muuta roolia, kuin tarkkailijoiden vaalilain 184 §:n mukainen valtuuttaminen. Kööpenhaminan asiakirjassa kohdassa 8 ilmaistujen periaatteiden mukaisesti vaalitarkkailijoille annettiin hyvin kattavat toimivaltuudet seurata vaalien toimittamista. Vaalitarkkailijoilta saadun palautteen perusteella valtakirjoihin ei liittynyt ongelmia.

Vaalitarkkailijat eivät vielä tätä kirjoitettaessa ole julkaisseet lopullista raporttiaan eduskuntavaaleista.

7. Ennakkoäänestys

7.1 Kotimaan yleiset ennakkoäänestyspaikat

Kotimaan yleisiä ennakkoäänestyspaikkoja oli näissä vaaleissa yhteensä 901, mikä on 39 enemmän kuin vuoden 2007 eduskuntavaaleissa.

Vuonna 2002 säädetyllä vaalilain muutoksella (247/2002) vastuu kotimaan ennakkoäänestyksen järjestämisestä siirrettiin kuntien vastuulle. Kunnanhallitus päättää

kuntaan perustettavien yleisten ennakoäänestyspaikkojen lukumäärästä, sijainnista ja aukioloajoista. Jokaisessa kunnassa on oltava vähintään yksi yleinen ennakoäänestyspaikka, ellei erityisistä syistä muuta johdu.

Ennen vuoden 1995 vaalilain uudistusta yleisinä ennakoäänestyspaikkoina Manner-Suomessa saattoivat olla vain postitoimipaikat ja postin järjestämät tilapäiset ennakoäänestyspaikat. Eniten yleisiä ennakoäänestyspaikkoja oli vuoden 1991 eduskuntavaaleissa, jolloin ennakoäänestys järjestettiin yhteensä 1027 postikonttorissa. Tämän jälkeen postitoimipaikkojen verkosto alkoi voimakkaasti harventua.

Postitoimipaikkojen osuus on vähentynyt niin, että nykyisin alle 9 % kaikista paikoista (Manner-Suomessa 67 ja Ahvenanmaan maakunnassa 9 postitoimipaikkaa) sijaitsee posteissa. Uusia yleisiä ennakoäänestyspaikkoja on pyritty perustamaan kuntien virastojen ja kirjastojen ohella yhä useammin sinne, missä äänestäjät muutenkin liikkuvat. Tällä kertaa paikoista noin sata oli kauppakeskuksissa. Eräänä uutena ratkaisuna voidaan mainita Helsinki-Vantaan lentoaseman terminaaliin perustettu yleinen ennakoäänestyspaikka. Eräissä kunnissa maaseudulla äänestysmahdollisuuksia on pyritty turvaamaan perustamalla kirkonkylän lisäksi myös pienempiin kyliin yleisiä ennakoäänestyspaikkoja, jotka ovat avoinna lyhyehkön ajan liikkuvan ennakoäänestyspaikan tavoin. Esimerkiksi Muonion kunnassa viimeisissä vaaleissa aikaisemman kirkonkylällä sijaitsevan yleisen ennakoäänestyspaikan lisäksi kunta on perustanut eri kylille yhteensä kahdeksan uutta yleistä ennakoäänestyspaikkaa.

Liikkuvilla ennakoäänestyspaikoilla tarkoitetaan äänestysautoja tai vesistöissä liikkuvia yhteysaluksia. Joissakin kunnissa esimerkiksi kirjastoautoja käytettiin kiertävinä ennakoäänestyspaikkoina. Liikkuvia ennakoäänestyspaikkoja oli vuoden 2011 vaaleissa yhteensä 51. Liikkuvat äänestyspaikat helpottavat esimerkiksi ikäihmisten sekä haja-asutusalueella asuvien mahdollisuuksia äänestää. Esimerkiksi Iisalmissa äänestysauton pysäkit oli valittu sen mukaan, missä asuu ikäihmisiä. Määrällisesti liikkuvia äänestyspaikkoja oli eniten Oulun ja Lapin vaalipiireissä. Liikkuvista ennakoäänestyspaikoista saatu palaute on ollut hyvin positiivista.

7.2 Äänestäminen laitoksissa ja kotiäänestys

Vaalilain 9 §:n mukaan ennakoäänestyspaikkoja ovat sairaalat, ympärivuorokautista hoitoa antavat ja muut, kunnanhallituksen päätöksellä määrätyt sosiaalihuollon toimintayksiköt sekä rangaistuslaitokset, joissa ennakkoon saavat äänestää laitoksissa hoitoa saavat tai rangaistuslaitoksiin otetut äänioikeutetut henkilöt. Laitosäänestys järjestettiin vajaassa kahdessa tuhatkymmenessä laitoksessa, joissa yhteensä äänesti 27 366 äänioikeutettua.

Vaalilain 46 §:n 2 momentin mukaan äänioikeutettu, jonka kyky liikkua tai toimia on siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saa äänestää ennakolta kotonaan Suomessa siinä kunnassa, joka on merkitty äänioikeusrekisteriin hänen kotikunnakseen.

Vanhusväestön hoitojärjestelyt ovat muuttuneet niin, että äänestäjät ja kuntien viranomaiset kokevat hankalaksi selvittää esimerkiksi onko asuinpaikka vaalilaissa tarkoitettu laitos vai ei. Monissa palvelutaloissa asukkaat ovat vuokralaisina ja ostavat

ylläpitäjältä haluamiaan hoitopalveluja, eivätkä siten ole yleisen tulkinnan mukaan suoranaisesti ympärivuorokautisessa hoidossa. On myös sellaisia palvelukeskuksia, joissa jokin osastoista määritellään ympärivuorokautista hoitoa antavaksi ja muualla asutaan vuokralla. Tällöin syntyy epätietoisuutta siitä, keillä laitoksen asukkaista on oikeus äänestää laitosäänestyksessä. Lisäksi on esitetty, että henkilöllä tulisi olla muiden edellytysten täytyessä oikeus kotiaänestykseen myös silloin, kun asuu tilapäisesti toisessa kunnassa lähiomaisensa hoidettavana. Vaalilain laitos- ja kotiaänestystä koskeva sääntely olisi hyvä tarkistaa muuttuneisiin vanhusten asumisjärjestelyihin paremmin soveltuvaksi.

7.3 Omaishoitajan äänestäminen kotiaänestyksen yhteydessä

Näissä vaaleissa kotiaänestyksiä toimitettiin koko maassa yhteensä noin yhdeksän tuhatta.

Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa omaishoitajilla oli ensimmäistä kertaa mahdollisuus äänestää kotiaänestyksen yhteydessä. Vaalilain 46 §:ään on otettu säännökset siitä, että kotiaänestykseen oikeutetun omaishoitaja voi äänestää kotiaänestyksessä samalla kertaa kuin kotiaänestykseen oikeutettu hoidettavansa. Oikeus äänestää kotiaänestyksen yhteydessä on rajattu hoidettavan kanssa samassa taloudessa asuvaan ja kyseisessä kunnassa äänioikeutettuun henkilöön, joka on omaishoidon tuesta annetussa laissa tarkoitettu omaishoitaja.

Ennen edellä mainittua vaalilain muutosta omaishoitaja ei ollut oikeutettu kotiaänestykseen, jos hän itse kykeni menemään äänestämään ennakkoaänestyspaikalle tai vaalipäivän äänestyspaikalle. Joissain tapauksissa kotiaänestykseen oikeutettu tarvitsee kuitenkin jatkuvasti omaishoitajansa läsnäoloa kotona ja näissä tilanteissa omaishoitajan oli järjestettävä hoidettavansa tueksi muu avustaja päästäkseen itse äänestämään.

Oikeusministeriön toteuttaman kyselyn mukaan omaishoitaja äänesti samalla kertaa hoidettavan kanssa noin kahdeksassa prosentissa kaikista kotiaänestyksistä. Omaishoitajan kotiaänestystä koskevalle lakiuudistukselle voidaan siis nähdä olleen selkeää tarvetta myös käytännössä. Kaikille äänioikeutetuille lähetetyssä ilmoituskortissa oli maininta kotiaänestysmahdollisuudesta sekä siitä, että myös omaishoitajan on mahdollista tietäen edellytyksin äänestää samalla kertaa. Tästä huolimatta voi kuitenkin olla mahdollista, että tieto lakimuutoksesta ei saavuttanut kaikkia omaishoitajia.

7.4 Ennakkoaänestys ulkomailla

Ulkomaan ennakkoaänestyspaikkoja perustettiin valtioneuvoston asetuksella 91 eri valtioon yhteensä 241 edustustoon tai edustuston toimipaikkaan. Edellisissä eduskuntavaaleissa vuonna 2007 ulkomailla oli 233 ennakkoaänestyspaikkaa eli äänestyspaikkoja oli näissä vaaleissa hieman aiempaa enemmän. Joissakin ulkomaan ennakkoaänestyspaikoissa äänestäminen oli mahdollista kaikkina neljänä ennakkoaänestyspäivänä. Useimmissa paikoissa ennakkoaänestys oli kuitenkin mahdollista tätä lyhyemmän ajan.

Edustustoissa ja niiden toimipaikoissa äänesti yhteensä 35 049 äänioikeutettua, joista noin 69 prosenttia oli ulkosuomalaisia ja loput 31 prosenttia Suomessa asuvia äänioikeutettuja. Huhtikuun eduskuntavaaleissa oli äänioikeutettuja ulkosuomalaisia 227 844, joista 24 048 käytti äänioikeuttaan. Äänestysprosentti oli siten 10,6 % eli korkeampi kuin missään aiemmissa eduskuntavaaleissa. Tästä huolimatta ulkosuomalaisten äänestysintoa voidaan pitää alhaisena. Tähän tilanteeseen voidaan nähdä kaksi pääasiallista syytä: vähäinen kiinnostus entisen kotimaan politiikkaa kohtaan ja usein pitkät matkat äänestyspaikoille.

Ulkomaan ennakkoäänestyspaikkojen kattavuuteen ja todellisten äänestysmahdollisuuksien puutteellisuuteen liittyvää kansalaispalautetta tulee oikeusministeriöön lähes kaikkien vaalien yhteydessä ja tältä osin vuoden 2011 vaalit eivät muodostaneet poikkeusta. Useat ulkomailla asuvat tai ulkomailla oleskelevat äänioikeutetut katsoivat, ettei heillä tosiasiallisesti ollut mahdollisuutta käyttää äänioikeuttaan, koska äänestys kaukana sijaitsevalla ennakkoäänestyspaikalla olisi aiheuttanut kohtuuttomia käytännön vaikeuksia sekä kustannuksia.

Ennakkoäänestyspaikkoina toimivista edustustoista säädetään vaalikohtaisesti valtioneuvoston asetuksella. Sitä varten oikeusministeriö pyytää ulkoasiainministeriötä laatimaan ehdotuksen kysymykseen tulevista edustustoista ja niiden toimipaikoista. Ehdotus perustuu arvioon siitä kuinka monta suomalaista asuu tai oleskelee tietyn edustuston alueella. Huomioon otetaan myös ennakkoäänestyksen järjestämisestä edustustolle aiheutuvat kustannukset, joiden ei tule olla kohtuuttomia suhteessa äänestäjien määrään. Käytävissä olevan rahamäärän lisäksi huomioidaan myös edustustojen käytössä olevat henkilöstöresurssit.

Berliinin suurlähetystössä järjestetyssä eduskuntavaalien ennakkoäänestyksessä lopuivat äänestyslipukkeet kesken viimeisenä ennakkoäänestyspäivänä lauantaina 9. huhtikuuta. Syynä tähän oli poikkeuksellisen vilkas äänestysaktiivisuus. Niille äänestäjille, jotka eivät äänestyslippujen loppumisen vuoksi päässeet käyttämään äänestysoikeuttaan, järjestettiin mahdollisuus äänestämiseen maanantaina 11. huhtikuuta, vaikka ulkomaan ennakkoäänestysaika oli tuolloin jo virallisesti loppunut. Äänestysmahdollisuuden tarjoaminen ennakkoäänestysajanjakson päättymisen jälkeen perustui vaalilakiin, jonka mukaan äänioikeutettu, joka edustuston äänestysaikana on saapunut paikalle äänestämään, mutta ei ole voinut käyttää äänioikeuttaan vielä tuona aikana, saa äänestää sanotun ajan päätyttyäkin.

7.5 Ulkosuomalaisten äänestämisen kehittäminen

Kansanvalta 2007 -toimikunta ehdotti mietinnössään (KM 2005:1), että oikeusministeriö ottaisi harkittavaksi sen selvittämisen, miten ulkosuomalaisten äänestämismahdollisuuksia voitaisiin jatkossa parantaa, joko nykyisen lainsäädännön puitteissa tai muulla tavalla, esimerkiksi Ruotsin mallin mukaisella kirjeäänestyksellä. Oikeusministeriö on pyytänyt eri tahoilta lausuntoja koskien ulkosuomalaisten kirjeäänestystä. Lausunnoista on koottu yhteenveto.

Kansanvalta 2007 -toimikunnan mietinnössä ja eri tahoilta pyydetyistä lausunnoissa todetaan, että kirjeäänestyksen toteuttamiseen liittyy myös moninaisia käytännön

ongelmia. Lisäksi valtioneuvoston oikeuskansleri on todennut lausunnossaan, että toteutuessaan kirjeäänestys sisältäisi voimassaolevasta vaalilainsäädännöstä ja sen periaatteista poikkeavan menettelyn ja tämän vuoksi mahdollisesta hallituksen esityksestä olisi perusteltua pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Yhtenä mahdollisena ratkaisuna ulkosuomalaisten äänestysmahdollisuuksiin liittyviin ongelmiin on esitetty myös kiertävän/ liikkuvan ennakoäänestyspaikan käyttöönottoa. Ulkoasiainministeriö pyysi oikeusministeriön esityksen mukaisesti edustustoja selvittämään kiertävän/ liikkuvan ennakoäänestyspaikan käyttömahdollisuudet toimialueellaan. Yksikään edustusto ei kuitenkaan esittänyt sellaisen käyttöönottoa toimialueellaan. Tukholman suurlähetystö tutkii tarkemmin mahdollisen liikkuvan äänestyspaikan käyttämistä vuoden 2012 presidentinvaalien osalta.

8. Vaalipäivän äänestys

8.1 Vaalipäivän äänestyspaikat

Vaalilain mukaan jokaisella äänestysalueella on kunnanhallituksen päätöksellä määrätty vaalipäivän äänestyspaikka. Varsinaisen vaalipäivän äänestyspaikkoja oli näissä vaaleissa yhteensä 2 361 eli 250 vähemmän kuin vuoden 2007 eduskuntavaaleissa. Äänestysalueiden ja vaalipäivän äänestyspaikkojen määrä on jatkuvasti laskenut.

Enimmillään vuoden 1972 eduskuntavaaleissa Suomessa oli 5267 äänestysaluetta, jolloin keskimäärin yhtä äänestysaluetta kohden oli 603 äänioikeutettua. Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa oli 2 361 äänestysaluetta, jolloin äänioikeutettuja yhtä äänestysaluetta kohden oli keskimäärin 1 762. Vuoden 1972 eduskuntavaaleissa vaalipäivänä äänesti 2 424 323 henkilöä eli keskimäärin äänestysaluetta kohden 460 äänestäjää. Vuonna 2011 vaalipäivänä äänesti 1 611 939 eli keskimäärin 683 äänestäjää äänestysaluetta kohden.

Äänestäjien näkökulmasta vaalipäivän äänestyspaikkojen väheneminen merkitsee usein aikaisempaa pidempää matkaa omalle äänestyspaikalle ja pidempiä jonoja vaalipäivänä. Myös alustavan tuloslaskennan nopeus ja luotettavuus saattaa vaarantua erityisesti kaikkein suurimmilla äänestysalueilla. Edellä mainituista syistä oikeusministeriössä voisi olla tarpeen pohtia mahdollisuuksia edistää äänestysalueiden ja vaalipäivän äänestyspaikkojen lisäämistä kunnissa.

8.2 Pienet äänestysalueet

Jos äänestysalueella on vaalilain mukaan hyväksyttyjä vaalikuoria vähemmän kuin 50, kunnan keskusvaalilautakunnan on määrättävä, että äänestysalueen ennakoäänet ja vaalipäivän äänet lasketaan yhdessä. Tällaisia äänestysalueita, joissa äänentenlaskennan yhdistäminen oli pakollista, syntyi vuoden 2011 eduskuntavaaleissa yhteensä 78. Lisäksi 37 äänestysalueen osalta vaalipäivän äänten määräksi arvioitiin alle 50.

Yhteensä 10 pientä äänestysaluetta yhdistettiin toisiin äänestysalueisiin. Pieniä äänestysalueita oli eniten Vaasan, Oulun ja Lapin vaalipiireissä.

Pieniä äänestysalueita syntyi näissä eduskuntavaaleissa vähemmän kuin vuoden 2007 eduskuntavaaleissa. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että äänestysalueiden kokonaismäärä on vähentynyt vuoden 2007 vaaleista 250 äänestysalueella ja vähennys kohdistuu useimmiten juuri pieniin äänestysalueisiin.

8.3 Äänestyspaikkojen esteettömyys

Varsinaisen äänestyspäivän jälkeen oikeusministeriöön tuli palautetta, jonka mukaan erään liikuntarajoitteisen henkilön äänestys oli tosiasiallisesti estynyt äänestyspaikan puutteellisista järjestelyistä johtuen. Pyörätuolia käyttävä henkilö ei ollut päässyt äänestyspaikalle äänestämään portaiden vuoksi.

Joistakin kunnista kyseltiin oikeusministeriön toimintaohjeita niitä tilanteita varten, jossa liikuntarajoitteinen äänestäjä ei pääse sisälle äänestyspaikkaan. Monissa kunnissa äänestyspaikaksi on saattanut valikoitua vanhoja rakennuksia, jotka eivät täytä esteettömän kulun vaatimuksia. Oikeusministeriön ohjeen mukaan äänestyspaikka tulee sijoittaa rakennuksessa sellaiseen tilaan, että sinne pääsee kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Jos äänestyspaikaksi on kuitenkin valikoitunut tila, johon on vaikea päästä esimerkiksi pyörätuolilla, tulisi vaalilautakunnan kiinnittää tähän hyvissä ajoin huomiota ja varata saapuville henkilöitä, joiden tehtävänä on avustaa liikuntarajoitteisten henkilöiden kulkua äänestyspaikan sisä- ja ulkopuolella.

Kuntia tulee jatkossakin ohjeistaa kiinnittämään tarpeeksi huomiota äänestyspaikkojen esteettömyyteen. Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen äänioikeuden toteutuminen tulee tulevaisuudessa arvioitavaksi myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen näkökulmasta, sillä Suomi on sitoutunut ratifioimaan yleissopimuksen.

9. Vaaliviranomaisorganisaatiosta

9.1 Vaaliviranomaiset

Yleisvastuu vaalien toimeenpanemisesta kuuluu vaalilain mukaan oikeusministeriölle, jolla on myös oikeus antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeista vaalilain soveltamisesta.

Vaaliviranomaisorganisaatio oli eduskuntavaaleissa seuraava:

- oikeusministeriö
- vaalipiirilautakunnat
- kuntien keskusvaalilautakunnat
- kuntien vaalilautakunnat, vaalitoimikunnat ja ennakkoäänestyksen vaalitoimitsijat
- Väestörekisterikeskus ja maistraatit sekä
- ulkoasiainministeriö ja edustustot toimipaikkoineen

Oikeusministeriö toimitti näissäkin vaaleissa vaaliviranomaisille vaaliohjeet, joissa oli yhteensä seitsemän osaa. Oikeushallinnon tietotekniikkakeskus laati puolestaan vaalitietojärjestelmän käyttöohjeet sekä tarjosi vaaliviranomaisille teknistä tukea puhelimitse ja sähköpostitse.

Oikeusministeriö järjestää vaalipiirilautakuntien puheenjohtajille ja sihtereille neuvottelupäivän, joissa käsitellään eduskuntavaalien toimittamiseen liittyviä kysymyksiä. Oikeusministeriö järjestää myös kuntien keskusvaalilautakuntien edustajille (puheenjohtaja, sihteeri ja mahdollinen muu henkilö/henkilöt) koulutusta eduskuntavaalien toimittamisesta. Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa koulutustilaisuuksia oli 15 (14.-25.2. ja 10.3.). Koulutustilaisuuksissa käydään läpi vaaliohjeissa ja VAT-ohjeissa mainittuja asioita. Tilaisuudet ovat osittain ns. kouluttajakoulutuksia, joissa ministeriö kouluttaa keskusvaalilautakuntien edustajat siten, että näillä on valmius kouluttaa edelleen kunnan muut vaaliviranomaiset, muun muassa vaalilautakuntien edustajat.

9.2 Äänioikeusrekisterin käyttäminen äänestyspaikalla

Eduskuntavaaleissa käytettiin ensimmäistä kertaa uuden äänioikeusosajärjestelmän äänioikeusrekisteriä vaalipäivän äänestyspaikalla. Pilottiin osallistui yhteensä 31 vaalilautakuntaa kolmestatoista eri vaalipiiristä.

Noin puolet osallistuneista vaalikunnista käytti äänioikeusrekisteriä vaaliluettelon rinnalla, muut pelkästään äänioikeusrekisteriä. Kokeilun aikana kirjattiin yhteensä 19 258 äänenkäyttöä äänioikeusrekisteriin.

Vaalilautakunnilla oli käytössään tavanomaiset kannettavat tietokoneet, joissa lisävarusteina oli kortinlukija niissä vaalilautakunnissa, jotka kirjautuivat sirullista henkilökorttia käyttäen vaalitietojärjestelmään. Lisäksi useissa vaalilautakunnissa käytettiin viivakoodinlukijaa, jolla luettiin äänestämään ilmoittautuneen henkilötunnus järjestelmään esimerkiksi ajokortista taikka kelakortista. Yhteys äänestyspaikalta keskitettyyn äänioikeusrekisteriin muodostettiin yleisen internetverkon kautta.

Kokeilu sujui ongelmitta. Yksi vaalilautakunta keskeytti äänioikeusrekisterin käytön ja jatkoi pelkästään vaaliluettelon käyttöä, koska kaksinkertainen kirjaaminen sekä vaaliluettelon että äänioikeusrekisteriin johti jonojen muodostumiseen äänestyspaikalla. Yksi vaalilautakunta otti avukseen atk-henkilöstöä kirjauksia tekemään.

9.3 Vaalilautakunnan jäsenen esteellisyydestä

Oikeusministeriöön tuli eduskuntavaalien alla jälleen useita tiedusteluja koskien vaaliviranomaisten ja heidän lähiomaistensa esteellisyyttä toimia vaaliviranomaisorganisaatiossa. Nykyisen lainsäädännön näkökulmasta tilannetta voidaan pitää hieman sekavana, sillä esteellisyydestä säädetään sekä vaalilaissa että hallintolaissa.

Ehdokkuus vaaleissa ei välttämättä aiheuta suoraan esteellisyyttä, mutta tietyissä tilanteissa jääviys syntyy joko vaalilain tai hallintolain perusteella. Vaalilain mukaan ehdokas ei voi toimia vaalipiirilautakunnassa tai kunnan keskusvaalilautakunnassa kyseisissä vaaleissa eikä voi olla jäsenenä tai varajäsenenä vaalitoimikunnassa. Sen sijaan ehdokasta ei ole vaalilain mukaan kielletty toimimasta vaalilautakunnassa. Ehdokas voi hallintolain mukaan kuitenkin olla esteellinen esimerkiksi käsittelemään hänelle ja muillekin annettujen äänien hylkäämistä, mikäli kyse on hänen valituksi tulemisestaan. Tällaisissa tilanteissa myös lähisukulainen voi olla esteellinen.

Ehdokkaiden toimiminen vaalilautakunnissa ja ehdokkaita lähellä olevien henkilöiden toimiminen vaaliviranomaisorganisaatiossa voi heikentää kansalaisten yleistä luottamusta vaalien puolueettomuuteen. Lainsäädännön tilasta johtuen esteellisyyteen liittyviä tulkintakysymyksiä ei voitane ratkaista pelkästään oikeusministeriön antamalla ohjeistuksella. Ehdokkaiden jäsenyyttä vaalilautakunnissa on usein perusteltu puolueiden rekrytointivaikeuksilla. Tulevaisuudessa tulisi harkita sitä, pitäisikö vaalilakia muuttaa siten, että ehdokas ei voisi toimia vaalilautakunnan jäsenenä.

10. Eduskuntavaaliehdokkaan vaalirahoitus

Ehdokkaan vaalirahoitusta sääntelee laki ehdokkaan vaalirahoituksesta (273/2009). Vaalirahoituksella tarkoitetaan rahoitusta, jolla katetaan ehdokkaan vaalikampanjan ne kulut, jotka ovat aiheutuneet aikavälillä kuusi kuukautta ennen vaalipäivää ja kaksi viikkoa vaalipäivän jälkeen, riippumatta siitä, milloin nämä kulut maksetaan. Ehdokkaan vaalirahoitus voi koostua: 1) ehdokkaan omista varoista ja ehdokkaan ottamista lainoista, 2) ehdokkaan, ehdokkaan tukiryhmän tai muun yksinomaan ehdokkaan tukemiseksi toimivan yhteisön saamasta tuesta ja 3) muusta tuesta.

Ehdokas voi toimittaa valtionalouden tarkastusvirastolle aikaisintaan 31. päivänä ennen vaalipäivää vapaaehtoisen ennakoilmoituksen, joka sisältää suunnitelman vaalirahoituksesta ja vaalikampanjan kuluista. Noin neljännes eduskuntavaaliehdokkaista teki ennakoilmoituksen vaalirahoituksestaan.

Jos eduskuntavaaliehdokas valitaan kansanedustajaksi tai määrätään varaedustajaksi, hän on velvollinen tekemään ilmoituksen vaalirahoituksesta valtionalouden tarkastusvirastolle. Vaalirahoitusilmoitus on tehtävä valtionalouden tarkastusvirastolle kahden kuukauden kuluessa vaalien tuloksen vahvistamisesta eli vuoden 2011 eduskuntavaalien osalta 20.6.2011 mennessä. Valtionalouden tarkastusvirasto myös valvoo ilmoitusvelvollisuuden noudattamista. Valtionalouden tarkastusvirasto ylläpitää vaalirahoituksen ilmoitusrekisteriä, johon tallennetaan vaalirahoitusilmoituksiin ja ennakoilmoituksiin sisältyvät tiedot. Rekisteri on nähtävissä sivuilla www.puoluerahoitusvalvonta.fi.